

заслужено. Втім, найбільшою нагородою під час Всесвітньої виставки для П. Харитоненка стала звістка, що визначенням Департаменту Герольдії Урядового сенату від 26 жовтня 1900 р. його дружина, донька Олена, Наталя і син Іван визнані в спадковому дворянстві, з правом на внесення до першої частини дворянської родовідної книги (сам П. Харитоненко був зведений в потомствене Російської Імперії Дворянське Достоїнство ще 18 квітня 1899 р., за особливо корисну діяльність на терені вітчизняної промисловості) [11].

Всесвітня Паризька виставка 1900 р. продемонструвала не тільки успіх цукрового виробництва в Російській імперії, але і плідну діяльність промисловців і підприємців. Протягом виставки російська експозиція отримала 1589 нагород: 212 вищих, 370 золотих медалей, 436 срібних, 347 бронзових і 224 почесні відгуки [12].

Звернення до історії участі у Всесвітніх виставках, які ставали колосальною спільною справою, реальним виявом громадянської ініціативи, що об'єднувала тисячі людей з різних соціальних верств, важливе як в історичному, так і практичному контекстах. Комплексне дослідження участі Торгового Дому «І. Г. Харитоненко з сином» у виставковій справі початку ХХ ст. допоможе не тільки проаналізувати його внесок у підвищення якісного рівня промислового розвитку держави, охарактеризувати проблеми взаємодії промислових культур Росії, Західної Європи та світу, але й розглянути його в контексті соціокультурного розвитку Росії, як складової процесів модернізації. Ставши одним з визнаних лідерів світового співтовариства у цукровій галузі, Торговий Дім «І. Г. Харитоненко з сином» на Всесвітній виставці в Парижі 1900 р. значно сприяв зміцненню престижу Російської імперії за кордоном. Отже, досвід виставкової діяльності на рубежі ХІХ–ХХ ст. може бути врахований в плані вивчення розвитку глобальної економіки та культури.

1. Раков Е.Г. Менделеев на Всемирной выставке 1900 г. // Химия. – 2000. – № 15 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Iseptember.ru>.
2. Овчинникова Н.П. Россия на Всемирной выставке 1900 г. в Париже // Жилищное строительство. – 1990. – № 7.
3. Здания и сооружения Всемирной выставки в Париже 1900 г. // Строитель. – 1899. – № 17.
4. Сляский Я. Русская сахарная промышленность на всемирной выставке в Париже // Вестник сахарной промышленности. – 1900. – № 22.
5. Жуков Я. Краткое описание Пархомовского имени П. И. Харитоненко с приложением отчетов по произведенным исследованиям и полевым опытам. – К., 1898.
6. Держархів Сумської обл., ф. 235, оп. 1, спр. 93.
7. Нащокина М.В. Архитекторы московского модерна. Творческие портреты. – М., 1998.
8. Berton K. The British Embassy Moscow: The Kharitonenko mansion. – W. p., 1991.
9. Держархів Сумської обл., ф. 235, оп. 1, спр. 57.
10. Отзыв «Journal des Fabricants de Sucre» о нашей сахарной промышленности на Парижской всемирной выставке // Ежедневная газета Всероссийского общества сахарозаводчиков. – 1900. – № 1–39.
11. Держархів Сумської обл., ф. Р-2362, оп. 1, спр. 4.
12. Цветков С. Россия в зеркале Всемирных универсальных выставок [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://pereformat.ru>.

Gaidai O.M. The trade House «I. G. Harytonenko with son» on the Paris World Exhibition in the 1900th. In the article are analyzed the significance and activity of the World Exhibition in Paris in the 1900th as the manifestation of industry progress, particularly in sugar industry, and the participation of the Trade House «I. G. Harytonenko with his son».

Key words: World Exhibition, sugar breeder, sugar industry, industrial exhibition

Л. О. Рощина

УГКЦ КАНАДИ Й УКРАЇНИ: ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКІВ ТА РЕАЛІЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті проаналізовано характер взаємодії української та канадської греко-католицьких церков з моменту виникнення останньої наприкінці ХІХ ст. – до сьогодні. Доведено, що між греко-католицькими церквами України та Канади були міцні стосунки, засновані на засадах духовної єдності, взаємодопомоги та культурного обміну.

Ключові слова: УГКЦ, структурна розбудова, взаємодопомога, духовна єдність

Українська греко-католицька церква (УГКЦ) упродовж ХХ ст. була осередком національного та культурного життя Західної України. В Канаді УГКЦ завдячує своєму виникненню переселенцям із цього регіону, перша хвиля еміграції з якого відбулася наприкінці ХІХ ст. Упродовж ХХ ст. між УГКЦ Канади та України налагодилися міцні зв'язки: релігійні, культурні, економічні. Якщо на початку ХХ ст. значну поміч в розбудові греко-католицької церкви в Канаді надавала Українська католицька церква, то в кінці ХХ ст., навпаки, саме канадська діаспора залучилась до процесів легалізації та відновлення діяльності українських греко-католиків, подальшому розвитку цієї конфесії в період незалежності України.

У зв'язку з процесами релігійного та духовного відродження українського суспільства, зростає науковий інтерес до проблеми розвитку УГКЦ в Канаді та в Україні, питань їх відносин і взаємодії. Окреслена тема є порівняно новою, а відтак, вона ще не знайшла ґрунтовного відображення в науковій літературі. Проте, у деяких дослідженнях релігієзнавчого, теологічного та соціологічного спрямувань ми зустрічаємо перші спроби аналізу питань, безпосередньо або тісно пов'язаних із означеною темою. Зокрема П. Божик у праці «Церква українців в Канаді: до історії українського церковного життя в Британській Канаді, за час від 1890–1927» характеризує розбудову греко-католицької церкви в Канаді, аналізує проблеми, що виникали з духовним душпастирством серед українських поселенців, розкриває характер впливу римо-католиків на емігрантів [1]. Праця С. Савчука та Ю. Мулика присвячена дослідженню історії УГКЦ в Канаді періоду відродження ідеї існування українських греко-православних церков у цій країні [2]. У дослідженні міститься чимало відомостей щодо персоналії першого десятиріччя становлення греко-католицької церкви в Канаді, зв'язків Галицької митрополії з канадськими українцями, хоча розвиток ГКЦ Канади 1920–80-х рр. авторами не аналізується. А. Фігус-Ралько в праці «Українська Канада» аналізує напрями гуманітарної допомоги канадських греко-католиків УГКЦ в 1990-х рр. [3]. Для вивчення зв'язків українських та канадських греко-католиків періоду незалежності України залучені праці церковних діячів, які висвітлювали окремі аспекти цього питання [4–6]. В цілому слід зазначити, що кількість праць з проблеми незначна та представлена в основному церковною періодикою, що зумовлює необхідність її подальшого студіювання. Метою цієї статті є аналіз взаємозв'язків та взаємодії УГКЦ України та Канади з кінця ХІХ – до початку ХХІ ст.

Як уже відзначалося, УГКЦ Канади виникла завдяки переселенцям із західноукраїнських земель, переважно селянам. Наприкінці ХІХ ст. ці терени входили до складу Австро-Угорської імперії. Більша частина земель в Галичині, Буковині та Закарпатті належала великим землевласникам, тоді як основа маса селянст-

ва страждала від мало- та безземелля. Ситуацію ускладнив ще й демографічний вибух, який охопив у другій половині XIX ст. всю Україну. З 1857 р. – до кінця XIX ст. населення західноукраїнських земель зросло з 3,9 – до 6,4 млн. мешканців, серед яких етнічних українців було 2,6 млн. [7, 29]. Головними причинами переселення були прагнення українського селянства позбутись «земельного голоду» та обтяжливих форм економічного визиску.

Переважно українці прямували на захід – до Нового Світу, де їм довелося зіткнутися з незвичними для них політичними, соціально-економічними та культурними явищами. Впродовж 1896–1914 рр. до Канади прибули близько 200 тис. українців [8, 65]. Загалом було три хвилі інтенсивної еміграції українців до Канади, зумовлені різними обставинами. При цьому більшість переселенців складала греко-католики. Через складні умови життя на нових місцях, церковна справа спочатку перебувала на другому плані, але згодом проблема власної церкви стала для переселенців доволі актуальною. Насамперед, крім суто обрядових проблем, відчувався брак священників, необхідно було організувати церковні громади, побудувати храми й упорядкувати цвинтарі.

В кінці XIX ст., через брак власних священнослужителів, до релігійних практик почали залучати навіть протестантських священників. Проте, досить скоро українці відчували відсутність у останніх рідної духовності [1, 185]. Місцеве римо-католицьке духовенство, що складалося переважно з франко-канадців, робило спроби підкорити новоприбулих своїй юрисдикції. Хоча українське населення на цю спробу відповіло відмовою. Аби розв'язати цю дилему, французьким та бельгійським священникам, які визнавали греко-католицьку обрядовість, було доручено працювати серед іммігрантів. Однак ці тимчасові заходи не могли забезпечити українським переселенцям належного духовного керівництва та замінити церковну організацію [6, 27].

Українці неодноразово зверталися до церковної влади Галичини, передусім митрополита Галицького та архієпископа Львівського А. Шептицького, щоб він надіслав греко-католицьких священників. Необхідність забезпечити українських поселенців у Канаді священнослужителями поставила Галицьку митрополію в складне становище. Головна проблема полягала в тому, що поселенці підлягали місцевому латинському єпископові. Митрополит А. Шептицький не мав права особисто відряджати до Канади священників з Галичини. Прислати їх мала право тільки Конгрегація Прав Віровчення (далі – КПВ). Митрополит міг відібрати в Галичині кандидатів на душпастирство, але і вони мали бути апробовані Конгрегацією. Остання, зі свого боку, могла апробувати тільки галицьких священників для Канади, які відповідали вимогам латинської ієрархії, а саме: прислати тільки священників-монахів з ордену Василіан, а у винятку – світських, але не одружених [8, 231]. Лише в 1901 р. митрополит А. Шептицький направив до Канади трьох постійних українських священників з ордену Василіан, які розпочали служіння у місцевості Майдер, неподалік від Едмонту. У 1902 р. прибули черниці-Служебниці й кілька місіонерів Редемптористів.

Канадські українці започаткували процес розбудови церков. Так, у 1900 р. п'ятдесят греко-католицьких родин Вінніпегу купили землю і побудували на ній церкву в честь св. о. Миколая. 1907 р. її відчутно розбудовано (відтепер вона могла вмістити 400 осіб) і перейменовано на честь св. Володимира і Ольги. У 1910 р. митрополит прибув до Канади на Євхаристійний конгрес у Монреалі. Ця перша поїздка А. Шептицького за

кордон мала й іншу мету – краще придивитись до життя переселенців та з'ясувати їх потреби. На конгресі він виступив зі «Зверненням до канадського єпископату в українській справі», написаного двома мовами. Вже 1911 р., на прохання А. Шептицького, для канадських українців було призначено єпископа Микиту Будку. Вирішуючи проблему юрисдикції громад та церковного майна, він почав легалізувати основні організаційні форми церковно-адміністративного сектора греко-католицької церкви в Канаді. Усі парафії та очолену їм єпископську корпорацію було зареєстровано 1913 р. На митрополію були записані парафіяльні церкви з майном, будинки церковних шкіл. Громади, що бажали належати до УГКЦ, повинні були підписати статут, що регулював майнові питання між парафіями [10, 2].

1914 р. у Йорктоні (Саскачеван) відбувся перший Собор українського католицького священства, на якому були схвалені окремі пункти «Правди Руської греко-католицької церкви в Канаді», що нормувала місіонерську працю. Протягом наступних років головна увага українського духовенства була спрямована на організацію шкіл, бурс та інститутів. М. Будка намагався цілковито підпорядкувати виховну ділянку церкві, але зустрів спротив світської інтелігенції, зокрема учителів. Суперечка за інститут ім. П. Могили в Саскатуні довела до того, що відбувся розкол. Частина вірних відійшла від церкви і заснувала у 1918 р. «Українську греко-православну церкву Канади» [2, 100]. У 1928 р., завдяки клопотанням о. Жана та д-ра Бачинського, посланих А. Шептицьким до Канади, було засновано перший у країні чернечий орден Студитів.

Зв'язки УГКЦ Канади та України тривали впродовж першої половини XX ст., до ліквідації УГКЦ України «Об'єднавчим собором» 1946 р. Крім того, «залізна завіса» не давала можливості вільної взаємодії церков. УГКЦ Канади впродовж 1930–80-х рр. значно збільшилася структурно. Якщо в 30-х рр. XX ст. вона нараховувала 280 парафій, об'єднаних в три єпархії, то на кінець 1980-х рр. у ній налічувались 5 єпархій: митрополіча Вінніпезька, Едмонтонська, Торонтська, Саскатунська, Нью-Вестмінтерська. Керує ними митрополіча архієпархія Української греко-католицької церкви. В Монреалі функціонує філія Українського католицького університету, в інших містах – 4 духовні семінарії [11, 324]. УГКЦ в Канаді активно підтримує духовний, національний та культурний розвиток українських емігрантів. Друкуються газети та журнали українською мовою, діє мережа «рідних» шкіл, ведуться радіо- та телетрансляції в межах компактного проживання українців. В п'яти канадських провінціях українська мова викладається як окрема дисципліна в середніх школах. Українознавство є предметом вивчення в дванадцяти канадських університетах. Так, в Оттавському університеті виходить друком журнал «Студії з україністики», в університеті Торонто діє кафедра українознавства, в Едмонтонському – кафедра українського фольклору, етнографії та культури тощо. Активну наукову діяльність в галузі українознавства проводять Наукове товариство ім. Т. Шевченка (НТШ) і Українська вільна академія наук [12, 268].

З проголошенням незалежності України, зв'язки між греко-католицькими церквами Канади та України помітно активізувалися. Перша надає останній значну фінансову допомогу, організує збори коштів серед віруючих для будівництва храмів в Україні. Впродовж 1990-х рр. в Канаді започаткована діяльність благодійних товариств, які збирали та перераховували кошти, надсилали в Україну гуманітарну допомогу. Значну допомогу Українській греко-католицькій церкві надає ор-

ганізація «Допомога Україні», яка діє з 1990 р. У перший рік діяльності її комітетом було передано більше 300 посилок-передач. У наступному році їхня кількість збільшилась до 400. Адресати, які отримували посилки, були у всіх областях України. З них 58% відправлялися в Західну, а 42% – до Східної України. Комітет мав безпосередній контакт з 6-ма сиротинцями, 4-ма будинками для людей похилого віку. За період 1991–2002 рр. надіслано понад 3000 посилок, загальною вагою 60 т [3, 233]. Крім того, активна гуманітарна допомога надається канадським Червоним хрестом. На 2005 р. сума цієї допомоги склала біля 14 млн. доларів.

Саме з досвіду канадської церкви в Україні залучають до духовної освіти жінок як катехитів та активних громадських діячів. Жінкам відведено не тільки катехитичну функцію в церкві, а й соціальну. З допомогою Канади відроджуються чернечі чини, йде їх розбудова, зокрема Сестер Службниць, Редемптористів, О. О. Василіан тощо. З Канади їдуть на українську землю для постійного служіння та розбудови чину сестри Службниці [13, 43].

Канадська ГКЦ надала значну допомогу УГКЦ церковною літературою, а також допомагала у відкритті греко-католицьких видавництв в Україні: «Свічадо», «Видавництво О. О. Василіан» тощо. Друкуються Біблії, катехитична література, започатковано видання дитячих журналів «Дзіночок», «Зернятко», «Сто талантів». Крім дитячих, засновано часописи, які на початку існування отримували значну підтримку церквою з Канади. Зокрема це журнал «Слово», який видавався в Дрогобицькій семінарії. З 1996 р. надається фінансова допомога о. Мітрата (В. Божика) монастирю монахів Студійського Уставу – видавничий відділ «Свічадо» – для друкування багатотиражної партії молитовників [14, 134].

Канадські українці беруть активну участь у становленні богословської освіти УГКЦ. Це простежується не тільки в наданні фінансової допомоги. Через брак кваліфікованих педагогів у перші роки незалежності України чимало канадських викладачів приїздили до Західної України для викладання окремих дисциплін у греко-католицьких семінаріях та Львівській Богословській академії. Між духовними освітніми установами Канади та України відбуваються тісні зв'язки, обмін студентами. Значну допомогу в розбудові мережі греко-католицьких духовних освітніх установ надають вищі навчальні заклади УГКЦ Канади. Велику увагу Українська греко-католицька церква приділяє катехизації населення та вихованню молоді. Виникають та активно функціонують молодіжні організації, літні молодіжні табори. Значне місце в цих процесах також належить Канадській греко-католицькій церкві [4, 78].

Співпраця УГКЦ з КГКЦ активно простежується в благодійній діяльності. З 1991 р. офіційною благодійною організацією Української греко-католицької церкви в Україні є «Карітас», яка допомагає дітям-сиротам та дітям, батьки яких позбавлені прав на виховання дітей. На сьогодні «Карітас» України є повноправним членом «Карітас Інтернаціоналіс» та «Карітас Європа». Мережа дитячих будинків під егідою цієї організації особливо активно діє на теренах Західної України [5, 135].

Українська греко-католицька церква в Канаді активно підтримує надання УГКЦ статусу патріархії. З цією метою в Канаді діють комітети на підтримку патріархії: Українська молодь Канади, Братство українців католиків, Ліга українських католицьких жінок Канади [15, 289] тощо.

Отже, сучасні зв'язки двох греко-католицьких церков багатопланові. Перспективи розвитку цих стосунків автор бачить у подальшій співпраці ГКЦ Канади

та України в освітній, культурній та духовній площині. Необхідно налагодити постійний обмін студентами духовних освітніх установ, проводити спільні науково-конференційні та засідання круглого столу не лише з богословських проблем, а й за іншими напрямками. Обмін досвідом буде корисним при вирішенні соціальних негараздів, таких, як наркоманія, ВІЛ-СНІД, зростання дитячої безпритульності та сирітства в Україні тощо. Греко-католицькою церквою в Канаді розроблено та активно втілюється в життя механізм впливу на ці процеси, а відповідний досвід корисно було б перейняти греко-католикам України. Плідними будуть і спільні дії церков обох країн щодо надання Українській греко-католицькій церкві статусу патріархії.

1. Божик П. Церква українців в Канаді: до історії українського церковного життя в Британській Канаді, за час від 1890–1927. – Львів, 2011.
2. Савчук С., Мулик Ю. Історія Української Греко-православної Церкви в Канаді. – Т. 2: Період відродження ідеї існування українських греко-православних церков в Канаді. – Вінніпег, 2008.
3. Фігує-Ралько А. Українська Канада. – Віннепег, 2001.
4. Столокос Н.Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні. – Рівне, 2012.
5. о. Кость П. Історія української церкви. – Львів, 2002.
6. Vorowuk M. Centel of the Ukrainian settlement in Canada (1891–1991). – Montreal; Ottawa, 1991.
7. Муромцева Ю.І. Демографія. – К., 2006.
8. Українські канадці в історичних зв'язках з землею батьків: до 100-річчя перших українців: Збірник. – К., 1990.
9. Мартирологія українських церков: у 4 т. – Т. 2: Українська католицька церква. Документи, матеріали. Християнський самовидав України / За ред. О. Зінкевича, Т. Лонгіна. – Торонто, 1985.
10. Статут Руської греко-католицької церкви в Канаді. – Вінніпег, 1913.
11. Павлов С., Мезенцев К., Любівцева О. Географія релігій. – К., 2003.
12. Західноканадський збірник. – Ч. III / За ред. Я. Славутича. – Едмонт, 2008.
13. Українська греко-католицька церква / За ред. Я. Грицака. – К., 2004.
14. Українські канадці в історичних зв'язках з землею батьків / За ред. В. Божика. – Львів, 1994.
15. Начерк історії Ліги Українських Католицьких жінок Канади Торонтської єпархії / За ред. Я. Винницької. – Торонто, 2001.

Roshchyna I.o. Ukrainian Greek Catholic Church of Canada and Ukraine: the nature of relationships and interaction realities. The nature of the interaction between the Ukrainian and Canadian Greek Catholic Churches since the Canadian GCC origin at the end of XIX century till now has been analyzed in the given paper. It is proved that the tight relationship between those churches were based on the principles of spiritual unity, mutual assistance and cultural exchange.
Key words: UGCC, structural development, mutual assistance, spiritual unity

Ю. Г. Пасічна

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ У ВИРІШЕННІ АГРАРНОЇ ПРОБЛЕМИ ЗА ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ РОСІЇ (березень–листопад 1917 р.)

У статті автор описує особливості поглядів представників політичних партій на вирішення аграрної проблеми Росії за правління Тимчасового уряду, прослідковує спільні та відмінні риси програмних положень політичних партій.

Ключові слова: Аграрне питання, політичні партії, Тимчасовий уряд

Будь-яка політична партія ставить перед собою завдання оволодіти політичною владою в державі, щоб потім, через своїх представників брати участь у вирішенні проблем держави. Метою статті є аналіз